

Osmanly döwleti meý-şeraby we konýagy bilenem tanalypdyr

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Osmanly döwleti meý-şeraby we konýagy bilenem tanalypdyr

OSMANLY DÖWLETI MEÝ-ŞERABY we KONÝAGY BILENEM TANALYPDYR

Osmanly döwrüniň Stambulynda müñden gowrak meýhana bar eken. «Ajaýyp asyr» ("Muhteşem Yüzyıl") teleserialynda Kanuny Soltan Süleýmanyň şerap içýän epizodlaryna-da ýer berilmegi Osmanlynny dine güýçli üns beren döwletdir öýdýänleri geň galdyrdy, muňa nägilelik bildirenlerem köp boldy. Ýogsam bolmasa, Osmanlyda meý-şerap hiç haçanam ýaman görülmändir. Gaýtam köp içilipdir. Osmanly meý-şeraplary, konýaklary bilen meşhurdy...

«Ajaýyp asyr» teleserialydaky Kanunynyň obrazy «Patışany şeraphon we keýpi-sapanyň ýesiri ýaly edip görkezip, ata-babalarymyza sylamazçylyk edýärler» jedelini döretdi. Bu boýunça edilen jedelleri ýerinde çözmek üçin ýene «ajaýyp asyryň» öz edebiýatyna salgylansak gowy bolar...

- **Osmanlyda öndürilen konýaklar Parižde ýörite medala mynasyp bolupdy**

Osmanlynyň müşdaklygyny edýän käbir toparlar şol döwri berk, diýdimzor, gadagançylygyň güýçli bolan döwürleri hökmünd görkezmäge çytraşsa-da, hakykatlar beýle däl. Osmanly meý-şerap medeniýetiniň baý bolan, her dürli içginiň öndürilen we belli döwürlerde daşary ýurtlara satan jemhyýet bolupdyr. Meýhanalaryň sany çakdanaşa köpelip we içginiň ýörgünleşip başlamagy bilen aram-aram berk gadagançylyklar girizilip durlanam bolsa, kän wagt geçmänkä gowşap, ýene öñki ýagdaýyna gelipdir. Serialda jedeli edilen Kanuny soltanlygynyň soňky ýyllarynda içgä berk gadagançylyklary girizipdir, ýöne Baky we Newi ýaly şahyrlaram mundan nägile bolup şygyrlar ýazypdyr. Patışalar aç-açan içmedigem bolsa, käbirleri içgini juda gowy görüpdir we hemise içip gezipdir.

Sultan Selim II / Wikipediya

Selim II «Ajaýyp asyr» teleserialynda / Engin Öztürk
Meselem Selim II-niň bir lakamynyň «Serhoş Selim» («Alkas Selim») bolmagy ýöne ýere däl, ol Kipriň kehribar reňkli şeraplarynyň ölemen aşygy eken. Fatih Sultan Mämmediň Awny tahallusy bilen ýazan şygyrlarynda şeraby öwýän setirlere duş gelip bolýar. Şerap içýänleriň we kalýan çekýänleriň yzyna adam salan Myrat IV-niň özüniň şeraphon bolandygyny taryhy çeşmeler habar berýär. Mahmyt II hem ölemen şeraphon bolupdyr. Fransiýadan ady sebäpli «mineral suwdyr» öýdülsin diýip, çeleklerde “Carbonnieux” şerabyny getirden patyşanyň ady näçe gynansak-da belli däl, ýöne Bordodaky mülküň ýazgylarynda «Sultan üçin Konstantinopola gitmeli» ýazgysy bar....
Osmanlynyň şerap medeniýeti çeper edebiýatyna-da täsirini ýetiripdir. 1838-nji ýylда aradan çykan we gubury «Galata» gonamçylygynda ýerleşen şahyr Aýyntaply (Antepli) Awny ependiniň şu setirleri muňa mysal bolup biler:

- *Gije-gündiz içip Erdek şeraby.*
- *Ola Nukly mezem ördek kebabы.*
- *Baryp sopy içer popyň garasy.*
- *Bolar meýhanada ýüzler garasy.*
- *Sygyr dili, gowurma, guş kebabы,*

Söwüş bürýan birle nuş it şeraby.

DERÜŞ TUĞRUL KOYUNCU

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA İÇKİ ÜRETİMİ ÜE TÜKETİMİ

 SELЕНGE

- Piwohanalara Wenadan otly bilen täze piwo getirilerdi

Osmanly döwleti şeraby özüniň esasy girdeji çeşmeleriniň biri hasaplapdhr. «Hamr» diýlen şerabyň getirilen her çeleginden 15 akçe (kümüş teññe) salgyt alnypdyr, «Hamr amanady» ady bilen salgyt gullugy-da açylypdyr. Şerap söwdasy şerabyň nireden birä getirilip, nähili satyljakdygy hakdaky permanlar bilen düzgünleşdirilipdir. Şerap durmuşa özboluşly röwüş çäýypdyr, kämahal şahyrana setirleri, kämahalam miniatýuralary bezäpdır. «Läle döwründe» Nedim şahyr:

*“Doýamok küýzede, käsede synlap,
Eý göwheri-şeffaf seniň ammaryň olsam»*

– diýen ýaly joşgunly setirleri ýazypdyr.

Imperiýanyň soňky ýyllary bolsa, aýratynam Stambulda içgi giňden ýaýrap, aç-açan içilýän döwür bolupdyr. Tradision meýhanalaryň ýanyna «Pera Palas», «Tokatliýan» ýaly bäsýyldyzly otelleriň ýewropalaşan restoranlary we otly bilen Wenadan täzeje piwonyň gelýän kaşaň piwohanalary goşulypdyr. «Bomonti» piwo zawody gurlupdyr. Ýurduň dürli ýerlerinde raki (türk aragy) öndürilipdir. «Boğaziçi», «Ruh», «Âlem», «Deňiz gyzy» ýaly rakiler biri-birleri bilen bäsleşipdir. Osmanly gazetlerinde şeraplaryň bildirişleri çykmaga başlapdyr. «Martell» konýaklarynyň bildirişleri Stambulyň birnäçe ýerini bezäpdır. Erdekli Kotroni ependiniň öndüren osmanly konýaklary bolsa Pariždenem ýörite medallara mynasyp bolupdyr.

Meniň bu aýdýanlarym «Ajaýyp asyr» teleserialynyň döredijilik toparynyň üstüne hüjüm eden gatlaklary gaharlandyryp biler... Emma bularyň barsy anyk dokumentler bilen delilleşdirilen faktlardyr. Medeniýet ministrliginiň öz neşirlerinde, käbiri osmanly arhiwlerinde, käbiri-de sagcqy awtorlaryň kitaplarynda... Käbirleri üçin (nämüçindir) boýun almak kyn hem bolsa...

• **Romçylaryň garşysyna topalaň turzan meýhanaçylar**

Yetmiş iki milletiň üýsen ýeri bolan Osmanly Stambulynyň port we söwda zonası bolan Galata we Karaköý raýonlarynda rakidir şerap satýan meýhanaçylar bilen rom satýan “punçylaryň” garpyşygy bolup geçipdir. Şol wagtlar «panç» diýip okalýan bu

kokteýle halkyň arasynda «punç», bu içgini satýanlara-da «punççy» diýlipdir. Şeýle ownuk içgiçileriň sany barha artypdyr, hatda şeker satýan dükanlaram panç satmaga başlapdyr. 1850-nji ýylda söwdasy azalan meýhanaçylar sadrazama (baş wezire) arz edip: «On ýylda sany müňden aşan şeker we punççy dükanlary açyldy. Üstesine salgyt hem tölänoklar» diýýärler. Çaknyşygyň ýeñijisi meýhanaçylar bolupdyr...

FRANÇOIS GEORGEON

RAKININ ÜLKESİİNDE

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN
ERDOĞAN TÜRKİYESİ'NE ŞARAP VE ALKOL
(14. - 21. YÜZYILLAR)

-
- **Osmanlıda meyhanelary kategoriýalara bölüpdirler**
Öwlüyä Çelebiniň ýazmagyna görä XVII asyryň ortalarynda

Stambulda müñden gowrak meýhana bar eken. Şol meýhanalar wagtyň geçmegini bilen häzirki wagtyň meşhur restoranlary ýaly «markalaşyp»: «Hanjarly», «Garagöz», «Ormanos», «Görogly», «Sakyzly», «Karanfil», «Sünbülli» ýaly her dürli atlар bilen tanalypdyr.

Häzir spirtli içgiler satylan ýerler bistro, pub, bar, kafe, restoran ýaly atlara bölünýän bolsa, Osmanlydaky meýhanalar am öz aralarynda kategoriýalara bölünipdir:

- «Gädikli» hem diýilýän oturgyçly meýhanalar hemmeleriň baryp, tirsegini bir tezgähe diräp içgi içip biljek ýeri bolupdyr.
- «Selatin» meýhanalar bolsa salyhatly adamlar toparynyň barýan ýeri bolupdyr.
- «Küpli» meýhanalarda bolsa, uly küplerden (hum küýzelerden) maşrapalara (kürüşgelere) guýlup berlipdir.

• **Ýewropadaky üzümçilikler keselländend soň Osmanly Fransiyá şerap satypdyr**

Wagtal-wagtal girizilen berk gadagançylykly döwürler bolaýmasa, umuman hoşniýetli düzgün-tertibi ýola goýan Osmanly imperiýasy musulman däl üzümçilik bilen meşgullanmagyna we şerap öndürmegine sesini çykarmandyr, gaýtam şeraplara salgyt salyp, bu önümi kanunylaşdyrypdyr. Şerabyň görnüşleri-de juda köpdürli bolupdyr. Stambul meýhanalarynda şeraplaryň gelen ýeri çelekleriň yüzüne mel bilen ýazylypdyr. «Maña krit şerabyny bersene» diýen müşderä, meýhanaçy «Üstünden näçe ýyl geçeni bolsun» diýip sorapdyr. Olaryň arasynda Ankara, Erdek, Gelibolu, Krit, Kipr, Sisam, Marmara adasy, Tokat, Trabzon şeraplary örän meşhur bolupdyr.

XIX asyrda transport mümkünçiliginiň gowulanyp başlamagy bilen osmanly şeraplary dünýäde-de tanalyp başlapdyr. Asyryň ahyrlarynda filloksera keseli Ýewropanyň üzüm baglaryny gyran-jyran edensoň, Fransiyá ýaly birnäçe ýewropa ýurdy şeraby Osmanlydan satyn alypdyr. 1904-nji ýylда imperiýanyň şerap satuwy tegelek 340 million litre yetipdir!

KURULUS TARİHİ
1883

**FEVKALÂDE
DİMITRAKOPULO
ŞARAPLARI**

GALATA SERÇE SOKAK 26 $\frac{1}{2}$ TEL. 42756

• Erenköyiñ gara üzümi...

Şol ýyllarda günbatarlylaşma meýilleriniñ güýçlenmegen bilen

sany artan Osmanlydaky kese ýerliler üzüm ösdürip ýetişsirme işlerine girişipdir. Meşhur fransuz ýazyjysy Lamaryiniň 1839-nyýda Fransiýadan getiren üzüm çybyklary bilen Egeýde ýetişdirenen uly plantasiýalaryndan ýarym asyr gevenden soň Stambulda, aýratynam Erenköýde meýdany 700 gettar bolan «Cabernet Sauvignon» (кабернэ-совиньоń – gara üzümiň bir sorty) üzümçiliginiň düýbi tutulypdyr. Şol ýyllarda Erenköý kabernesiniň bir çelegi 150-160 franka müşderisini tapýan eken. Şeýle-de Erenköýde ýene bir nemes uç-gyraksyz «Riesling» üzümçiligini ösdürip ýetişdiripdir.

Şol wagtlar diňe Marmara we Trakýa sebitleri däl, Egeý sebitide şerap öndürmekde örän işjeň ýer eken. Häzir iň uly eksport önumlerimizden bolan çigitsiz kişişlerimiziň alynýan Egeýiň «soltaniýe» üzüminiň baglary şol döwür şeraplyk üzým ýetişdirýän baglar eken we Egeý sebiti häzirkisi ýaly baş-üç teňňä üzüm satmagyň ýerine şol ýyllarda Ýewropa şerap satypdyr. Diňe 1901-nji ýylda satylan şerabyň mukdary 6.5 million litre barabar bolupdyr.

Mehmet YALÇYN.

«Milliyet» gazeti, 16.01.2011 ý. Taryhy makalalar